

TNC 44 Om teknikens språk

Som nummer 44 i TNCs publikationsserie har utkommit skriften Om teknikens språk. Skriften är avsedd att utgöra ett komplement till Skrivregler, TNC 37, och innehåller en sammanställning av och kommentarer till några framträdande drag i teknisk prosa. Stoffet är till stor del hämtat ur TNCs eget material sådant det föreligger publicerat i ordlistor och övriga publikationer eller inordnat i excerptsamlingarna. Särskilt excerpterna ur facktidsskrifter har därvid observerats.

Skriften behandlar följande huvuddelar:

1. Ordbildning

Särskilt observeras sammansättning och avledning. I tekniskt språk produktiva förleder och efterleder får en utförlig exemplifiering, varvid de latinska och grekiska förlederna ges en särskild plats. Bland ordbildningstyperna behandlas också ellips, haplologi, anagram och metafor.

2. Främmande ord och deras anpassning

Teknikens starka internationella anknytning gör det motiverat att särskilt uppmärksamma utformningen av främmande ord och ordbildningselement.

3. Ordklasserna

Ordklasserna behandlas med särskild uppmärksamhet på sådana former och konstruktioner som är föremål för osäkerhet i teknikernas språkbehandling. Sålunda avhandlas ämnesnamns böjning, plural av engelska och andra låneord, böjning av latinska och grekiska ord, adjektiv utan neutralform, räkneord, verbens kortformer, transitiv och intransitiv betydelse hos vissa verb, användning av vissa prepositioner och adverb.

4. Orden i sammanhang

Vissa syntaktiska frågor berörs, t.ex. attributets funktion, kongruens och inkongruens, s.k. förledsbestämning och subjektsregeln.

5. Stilfrågor

Ett avslutande kapitel ägnas stilfrågor under rubrikerna: Klarhet och logik, Svävning, Att skriva rakt på sak och ledigt, Omständlighet, Konkret och personligt samt Välljudet.

Publikationen omfattar 117 sidor och säljs i bokhandeln och genom Sveriges Standardiseringskommission. Priset är ca 14 kronor, vartill kommer mervärdesskatt.

Som prov på innehållet biläggs kopior av sidorna 26 och 30.

10.8.1970

ES/mn

Några produktiva förleder

För tekniskt språk viktiga grekiska och latinska förleder redovisas för sig under 2.

1

av-, egentl. prepositionen och adverbet av, fungerar både i egentlig betydelse och i förbleknad betydelse som prefix, huvudsakligen för bildning av verb och verbalsubstantiv. Lägg till substantiv, adjektiv och verb.

Av tekniskt intresse är bl.a.

a) den privativa («berövande») betydelsen (motsvarade ty. ent-, fr. dé-, dés-).

Ex. avbarka timret. avfettat mjöl. avfosforera. avfrosta. **avfukta**. avfärga avloppsvattnet. avgasning (ty. Entgasen, eng. degassing, fr. dégazage, TNC 35). lösningen avgiftas före utsläppet. **avhartsa** massa. avhåra. avisa med varmluft. avjonisering av vatten från kärnreaktorer. avjärning av grundvatten. avkislning av tackjärn. **avkola** (i motsats till nedkola som avser begränsad minskning). avkolonisera. avkoppra. avkriminalisera vissa parkeringsförseelser. avkromning av stål (synonymt: kromutarmning). **avlasta**. lastluckor med vridhydrauler för snabb på- och avluckning. avluftning av radiatorer. den avlut som lämnar systemet. avmagnetisera. avmanganing av vatten. avmasta. avmetallisera. avmineralisera. **avnickla**. avoxidera. avprivatisera. avrosta. avsaltning av havsvatten. **avsilvra** bly. avslagging. avslammad spillolja. avsprita Öresundsresorna. avstofta rökgaser med elfilter. avstöra med konventionella filter. **avsvavla** tackjärn. avsvällande medel att droppa i näsan. svartluten **avsåpas**. avtenna. avtäckning (avlägsnande av vegetationstäcket) sker med schaktmaskin. avvattna. rätt avvibrerad motorsåg. **avvinga** frön. avzinka.

b) Prefixet ger i allmänhet en resultativ innebörd åt ordet: avbryta. **avdunsta**. avkorta. avläsa en mätare. avslipa. avskära. avstanna (som kan ha betydelsen stanna av sig själv, i motsats till det enkla verbet stanna som kan betyda bringa att stanna, »startning och stanning»; jfr TNC 10). avsöka ett område.

c) På gränsen till de betydelsetomma s.k. stilistiska prefixen står **av-** i avtåta, såsom i följande exempel: »En mycket viktig sak är att tätnings-

I vissa fall blir tillägget av ut- mer eller mindre tautologiskt eller överflödigt, eftersom den resultativa betydelsen ligger redan i det osammansatta ordet, t. ex. innan fördelarna av denna investering mognat ut i en intressant avkastning. utslockna. därigenom möjliggörs en snabb utseparering (i centrifugalseparator) av mycket fina partiklar.

c) vid adjektiv vara ett förstärkande prefix: utfattig.

2

Latinska och grekiska förleder. Vanligen är termer med sådana förleder närmast övertagna från engelskan, franskan eller annat modernt språk.

a-, före vokal **an-** (gr. ej, icke): abiogen, abiotisk, acykliska kolväten, akromatisk, amorf, aperiodisk funktion, astabil, asymmetrisk, asymptot, asynkron drift, atom, atoxisk; anaerob, anarki, anisotrop(i), anomali, anonym, anorganisk

ab- (lat. ab-, abs- från): abnorm, abstrahera

ad-, äv. assimilerat med följande konsonant (lat. till): adekvat, adhesion, adhesiv, adoptera, adsorption, adstringerande; ackumulator, aggressiv, annektera, appendix, assistera

ana-, före vokal **an-** (gr. upp, till, tillbaka, sönder, isär): analys; anjon (eng. anion), anod (tillväg, mots. katod, frånväg)

ante- (lat. före): antecipera, antedatera

anti-, före vokal äv. **ant-** (gr. emot): antibiotikum, anticyklon, antikoagulant, antikritisk, antioxidant, antioxidativ, antiozonant, antipartikel, antiseptisk, antistatmedel, antites; antagonism, antarktisk

auto-, före vokal **aut-** (gr. själv): automat(isk), automobil, autonom(i), autosuggestion, autotypi; autopsi, autoxidation

bi-, **bin-** (lat. två, par): bifurkation, bikarbonat, bikonkav, bikonvex, bilateral, bipolär, bisektris, bistabil, bisulfat, bivalent; binokulärt mikroskop

cis- (lat. hitom): cisalpinsk, cis-transisomeri

cyklo- (lat. cyclus, ring): cyklohexan, cyklometrisk

de-, före vokal **des-** (lat., fr. av, från, bort): deceleration (vid bromsning av raket), decentralisera, defluoridera, deformera, defosforera, degradera, dehydratisera, dehydrera, dekontaminera, delaminera, demetylmorfin (morfin vars metylgrupp ersatts av väte, H), demodulering,